

ג'ון גרין: "אשמת הכוכבים"

מאנגלית: רנה ורביץ, הוצאת הכורסא וידיעות אחרונות - ספרי חמד, 2012.

נירה פרדקין

אשמת הכוכבים¹ הוא סיפורם של הייזל ואוגאסטוס, המכונה גאס, שני צעירים חולי סרטן שנפגשים במסגרת קבוצה לחיזוק עצמי של חולי סרטן.

הספר נבחר והומלץ על ידי תלמידי החטיבה העליונה במסגרת פרויקט "מצעד הספרים" בשנת תשע"ד כאחד הספרים האהובים ביותר. בשעה שרשימה זו נכתבת (יולי-אוגוסט 2014), הספר מופיע זה כמה שבועות ברשימות רבי המכר בעיתונים. סרט שהופק בעקבות הספר, מוקרן כבר זמן רב בבתי קולנוע ברחבי הארץ.

מחלת הסרטן מוגדרת כ"מלכת המחלות". שנים רבות הוכרה כגזר דין מוות. כיום חולים רבים מחלימים מהמחלה, אך הדבר כרוך בטיפולים ארוכים ומכאיבים. למרות היותו מפחיד למדי, נכתבו על נושא זה ספרים רבים. כך בקטלוג המרכז לספרות ילדים של המכללה לחינוך ע"ש דוד ילין רשומים 52 ספרים שנושאים מחלות, מתוכם 23 עוסקים במחלת הסרטן.

דוגמה לספרים כאלו:

סדקו רוצה לחיות – מאת קרל ברוקנר (מסדה/מצפן, 1968), הנערה סדקו מהירושימה חולה ומתה מלוקמיה, כתוצאה מפצצת האטום שהוטלה על עירה.

בקבוק הבושם של אמא – מאת יונה טפר (הקיבוץ המאוחד, 1989), ובו הילדה שירי מספרת על חייה כשאמה חולת סרטן. הספר מסתיים כשנה לאחר מות האם, כששירי ואביה מתחילים להתאושש מהאבל.

השחר של גאיה – מאת שגית אמת (כתר, 2000), ובו הנערה הצעירה גאיה מספרת על חייה כחולת סרטן, עד להחלמתה.

לפני שאמות – מאת ג'ני דאונהם (כתר, 2009) הנערה טסה מספרת על החודשים הספורים שנותרו לה לחיות.

גם דגים דוהים – מאת יפעת לביא ואיילת היר, (הוצאה עצמית, 2009), לילדים בגיל הגן וראשית בית הספר היסודי, מדבר בלשון עקיפה על המחלה והטיפול.

תופים בנות ועוגת שמרים – מאת ג'ורדן זוננבליק (זמורה-ביתן, 2011), הנער סטיבן מספר על משפחתו כשאחיו הקטן חולה סרטן. הספר מסתיים בהחלמת האח.

1 ראו גם: קופפר, רותה. **אשמת הכוכבים** – המצב האנושי, מתוך מוסף ספרים של "הארץ" 19.9.2012. את המאמר ניתן לקרוא באינטרנט.

והרשימה, כאמור, חלקית.

הסיפור **אשמת הכוכבים** מסופר מפיה של הייזל. את החוויות הקשות היא בוחרת לתאר בהומור שחור: לגלוג על המתרחש בקבוצת התמיכה, ועל המארגן הפותח כל פגישה בסיפור חייו, מחלתו וריפוי. לגלוג על תחרות בין המשתתפים: מי יחיה יותר זמן. היא מלגלת על "צ'ופר הסרטן" – ההטבות לחולי הסרטן. היא מספרת על גאס שאיבד את רגלו, ומסבירה "סרטן העצמות לפעמים לוקח לך איבר, רק כדי לבדוק אותך. אחר כך, אם אתה מוצא חן בעיניו, הוא לוקח גם את היתר" (עמ' 22). הקורא אינו יודע עדיין שזה מה שיקרה.

הייזל חלתה בסרטן הלימפה. רפואה ניסיונית הצילה את חייה. אך במהלך מחלתה, ריאותיה הפסיקו לפעול ועליה להיעזר בבלון חמצן שעליה לשאת לכל מקום שתלך. נוסף לכך, אולי בהשפעת הרפואה, ריאותיה מתמלאות מים ויש צורך מפעם לפעם לאשפז אותה כדי לנקז את המים.

הייזל היא נערה מופנמת ומתבודדת. בגלל מחלתה הפסיקה ללמוד ולהשתתף בפעילויות של בני נוער, וכך נותקה מבני גילה. היא אינה מנסה להיות פעילה ומעדיפה לשבת בבית, לשוב ולצפות באותה סדרת טלוויזיה, ולקרוא אותו ספר, שוב ושוב.

לקבוצת התמיכה הגיעה בלחצם של הוריה שהודאגו מבדידותה. לדעתה "קבוצת התמיכה... מדכאת כמו הגיהנום" (עמ' 9). אך דווקא שם פגשה את גאס, שעורר אותה לפעילות.

גאס חלה בסרטן העצמות. בתחילת הסיפור הוא מוגדר בריא, אך כחלק מהריפוי נאלץ לעבור כריתת רגל. כדרכו לדבר על הכול בהומור, הוא מסביר שבזכות זאת הוריד במשקל. גאס הוא נער מלא חיים, עליז. הוא משפיע לטובה על חבריו, גם על הייזל וגם על אייזק, שבעקבות המחלה יש צורך לעקור את עיניו... במהלך הסיפור, בבדיקה שגרתית, צילומי הרנטגן הראו (בלשונו המקאברית צילומי הרנטגן היו מוארים), שהסרטן לא רק שחזר, אלא שהגרורות התפשטו בכל הגוף.

הנושא של המוות מעסיק את השניים לאורך ידידותם. בעמוד הראשון המילה "סופני" מוזכרת שלוש פעמים. בביקורם באמסטרדם השניים סועדים במסעדה אלגנטית (עמ' 154), וגאס לובש חליפה. השניים מדברים בהומור שחור, כדרכם, על חליפה זו בהשוואה לחליפה שיולבש בהלווייתו. הייזל אינה יודעת מה שגאס כבר יודע, שימיו ספורים, ובחליפה זו הוא אכן יהיה לבוש בהלווייתו.

כאמור, בתחילת ידידותם גאס בריא, והייזל רואה עצמה כחולה סופנית. לכן היא חוששת להתיידד עם גאס. היא יודעת שזה מקרוב מתה חברה שלו מסרטן, ואינה רוצה להכביד עליו בעוד אבדה. אלא שבמהלך הסיפור, גאס הוא שימות והייזל היא שתתאבל עליו.

תיאור ימיו האחרונים של גאס, שהכרנוהו כמלא חיים, קשה במיוחד. גאס העצמאי, המפעיל אנשים אחרים, שבהשפעתו הייזל התעוררה לחיים, מאבד בהדרגה את עצמאותו. הוא נאלץ להתנייע בכיסא גלגלים, אינו שולט ביציאות, אינו אוכל ומוזן בצינור הזנה. הקטע הקשה לקריאה הוא כשגאס מנסה עדיין להיות עצמאי ולנהוג באמצע הלילה במכוניתו לתחנת דלק, כדי לקנות סיגריות (שאותן, כפי שסופר קודם, אינו מעשן רק מחזיק בפה). אלא שאז צינור ההזנה יוצא ממקומו והוא מגלה

שהוא חסר אוניס. במצבו זה הוא אינו מזעיק אמבולנס וגם לא את הוריו – אלא את הייזל, והיא, בניגוד לרצונו, נאלצת להזמין אמבולנס (עמ' 224-226).

דמות חשובה נוספת בחייה של הייזל הוא הסופר, פטר ואן האוטן, שכתב ספר בשם "מכאוב מלכותי", המספר על נערה חולת סרטן, ומסתיים באמצע המשפט, כשלא ברור אם הנערה מתה, למרות שלפי התיאור, מצבה סופני. (גם בקשר להייזל עד סוף הספר, לא ברור כמה תאריך ימים).

הסופר הוא איש משכיל. הספר שכתב, אפילו אינו משובח, גורם להייזל לחוש כאילו הוא מבין אותה. מכתביו לגאס ולהייזל מלאים הערות על פילוסופיה ועל אמנות. בין השאר הוא מצטט את שייקספיר, ומתנגד להערה שנאמרת במחזה **יוליוס קיסר**: "האשמה... אינה בכוכבים / אלא בנו אנו", ומוסיף: "אבל האמת היא שאין בנמצא כל מחסור באשמתם של הכוכבים שלנו" (עמ' 108), הערה שהעניקה לספר את שמו. כאשר הייזל וגאס מגיעים לביתו באמסטרדם, הייזל שואלת אותו מה ששאלה כל הזמן, איך אמור להסתיים הספר שלו, שהופסק באמצע המשפט. הסופר פותח כדרכו בהרצאה פילוסופית, ובין השאר, מדבר על הספרות ועל בדיון בספרות, ופוסק בקשר לספר: "אין לדמויות שמאכלסות אותן חיים מחוץ לחריטות האלה.... הן כולן פוסקות מלהתקיים ברגע שהרומן מסתיים" (עמ' 176-177).

בצד חכמתו, הסופר הוא גם דמות דוחה: אלכוהוליסט, מרבה בפרובוקציות והערות מעליבות. ביתו וצורתו החיצונית דוחים. יותר מאוחר יתברר שכתב את הספר בהשפעת מחלתה ומותה של בתו, מה שלא מרכז את היותו דוחה. הוא מגיע להלוויה של גאס ומנסה להסביר להייזל את פשר התנהגותו – מחלתה ומותה של בתו בייסורים גדולים (עמ' 259-261). שיחה, שנגמרת בשתיית אלכוהול נוספת. גם לאחר זאת הוא מסרב להתייחס למכתב / צוואה של גאס, המבקש אותו לכתוב הספד על הייזל.

דמות אחרת שמשלבת בסיפור היא זו של אנה פראנק. נערה בגילה של הייזל, שנספתה. לאחר שעזבו בזעם את בית הסופר, השניים מקבלים את הצעת מזכירתו לבקר בבית אנה פראנק. העלייה במדרגות הבית היא התנסות קשה לשניהם, והם עומדים בה. התנסות שמאפיינת את מאבקם (במיוחד של גאס), לחיות ככל האפשר את החיים, כי מעבר לתיאור של המחלה והמוות, יש כאן מאבק לחיים. מאבק שמתבטא בין השאר בכך, שדווקא בבית אנה פראנק, השניים מתחבקים, מעשה שמעורר מחיאות כפיים של הנוכחים.

כאשר הייזל מתאבלת על גאס וגם מוטרדת מה יהיה על הוריה כשהיא תמות – אביה מציע לה לזכור כמה נהנתה להיות בחברתו של גאס: "זאת הייתה זכות גדולה לאהוב אותך" (עמ' 253), ומוסיף: "נותן לך מושג איך אני מרגיש לגבייך". וכך הוא מנחם אותה ואולי גם מציע נחמה לנו הקוראים.

בפרק האחרון מובא מכתבו של גאס, לסופר, בו הוא מבקש ממנו לכתוב הספד להייזל. מכתב בו מעורב גם סגנונו הליצני וגם דברי אהבה להייזל, הנכתבים ברצינות: "היא כל כך יפה. לא נמאס לך להביט בה" (עמ' 283).

הייזל, שהמכתב מגיע אליה מגיבה: "אני אוהבת, אוגאסטוס. כן".

על הסרט

הסרט על-פי הספר הופק ב-2014 בבימויו של ג'וש בון. שני השחקנים הראשיים: שיילין וודלי והנסל אלגורט. הסרט זכה לביקורות משבחות בארצות הברית, לביקורות פושרות בעיתונים בארץ. לעומת זאת, רוב הגולשים בארץ היללו את הסרט (וראו באינטרנט).

הסרט נאמן לתוכן הספר. הוא נפתח בתמונת רקיע מלא כוכבים, אך הציטטה מתוך שייקספיר לא הובאה. כוחו העיקרי של הסרט, בהמחשה. במיוחד בדמותה של הייזל ההולכת לכל מקום, כשהיא גוררת את מיכל החמצן, וגם בצילום הטיפוס על המדרגות התלולות בבית אנה פראנק. אך משהו הולך לאבוד בסרט: במקרים רבים לא נמסר ההומור השחור בניסוחים של הייזל. כמו כן, עצם מהותו של הסרט אינה מאפשרת להביא במלואן את המחשבות והשיחות על החיים, המוות, הזיכרון ושאר הנושאים המעסיקים את הייזל וגאס. לעומת זאת קטעים שונים מעוררים צחוק, במיוחד אלו הקשורים בהתנהגותו של גאס. כפי שנאמר באחת מתגובות הגולשים: "סרט מרגש מאוד ועם נגיעות של צחוק מדי פעם".

שני השחקנים נראים יפים ובריאים – בריאים מדי, בהתחשב בעובדה שהם חולים. לעומת זאת וילם דפו כסופר, אינו נראה כל כך דוחה כמתואר בספר.

הסרט מסתיים כמו הספר – במכתב של גאס, וכאן הסרט מנסה למצוא דרך לשלב את הקראת המכתב עם דמותה של הייזל, בסיטואציות שונות. כמו הספר הוא מסתיים בדבריה של הייזל: "אהבה".